

Online nasilje i govor mržnje protiv novinara i novinarki

Piše: Nikola Vučić

Kultura nasilja, koja je snažno prisutna u Bosni i Hercegovini, pronašla je idealno tlo da se očituje kroz digitalno nasilje i govor mržnje, bilo da se radi o incidentalnim istupima pojedinaca ili organiziranim, često stranačkim i lobističkim napadima na ugled i čast novinara i novinarki. O nasilju i govoru mržnje usmjerenom protiv novinarki i novinara u analizi piše Nikola Vučić, reporter i producent N1 televizije u BiH, član Udruženja BH novinari i Međunarodne federacije novinara

Uvod

Jedno od najčešće postavljenih pitanja na konferencijama s tematskom usmjerenošću na medije, nasilje i govor mržnje glasi “Koja je razlika između slobode govora i govora mržnje”. U ovoj analizi, ipak, fokus će biti usmjeren upravo na rastući govor mržnje na internetu i online nasilje s kojim se suočavaju novinarke i novinari u Bosni i Hercegovini, i to u pravilu oni koji resurs vidljivosti u javnom prostoru koriste nerijetko za artikulaciju argumentirane kritike usmjerene na račun nacionalističkih politika, te neformalnih i formalnih grupacija koje podstiču netrpeljivost i diskriminaciju. Novinarstvo, razumijevano na ovaj način, postaje profesija koja ima snažan korektivni potencijal i društveno angažirani kapacitet, zbog čega baš kao takvo postaje meta za online nasilje, govor mržnje, orkestriranu hajku i pokušaj sistematske diskreditacije iza koje u pravilu stoje interesni lobiji s političkom pozadinom. Poznato nam je da svijet interneta munjevitom brzinom, iz dana u dan, pruža nove mogućnosti – kako pozitivne, koje mogu doprinijeti poboljšanju kvalitete življenja na korist čovječanstva, tako i one negativne koje mogu otvoriti vrata radikalnim i anonimnim grupama da, po skrivenom političkom nalogu, stavljaju metu na čelo novinarima, intelektualcima, aktivistima zbog njihovog javnog govora. Skrenuti pozornost, ipak, treba na činjenicu da ovaj razvoj tehnologije, digitalnih alata i mogućnosti na otvorenoj mreži ne prate u stopu i zakonske regulacije, zbog čega “siva zona” postaje sve šira i opasnija po integritet profesionalaca u novinarskom svijetu i njihova ljudska prava. U Bosni i Hercegovini u zakonima se čak ni ne navodi termin „govor mržnje“, nego se postupci u pravilu vode pod članom o koji se tiče izazivanja vjerske i nacionalne mržnje i netrpeljivosti, a u okviru sljedećih zakona: Krivični zakon BiH (član 145.a),

Krivični zakon FBiH (član 163.), Krivični zakon RS (član 390.) i Krivični zakon Distrikta Brčko BiH (član 160.). Osim zakonskih paragrafa, u BiH je OSCE dao smjernice za razvoj Strateškog okvira za cyber sigurnost u Bosni i Hercegovini prije dvije godine, dok Vijeće za štampu postoji kao stalno tijelo u službi praćenja i regulative sadržaja i sigurnosti. Upravo ova, kako je ranije imenovano u analizi, “siva zona” raskoraka mogućnosti interneta i zakonodavnog okvira je omogućila pojavu digitalnog nasilja u dva osnovna pravca: individualno i organizovano nasilje, poticanje govora mržnje i satanizacije, u prvom redu i za našu temu relevantno, novinara.

Nesumnjivo da su gore opisani uvjeti doprinijeli da se sociološka netrpeljivost iz društva pretoči i na mrežu, a da ne postoji adekvatna sankcija niti zaštita. Drugim riječima, kultura nasilja koja je itekako prisutna u Bosni i Hercegovini pronašla je idealno tlo da postane digitalno nasilje i govor mržnje, bilo da se radi o incidentalnim istupima pojedinaca ili organizovanim, često stranačkim i lobističkim napadima na ugled i čast novinara. Trenutna praksa svjedoči da autor, dakle, novinar, pod imenom i prezimenom odgovara za tačnost i napisani sadržaj podliježući zakonu o kleveti, dok anonimni komentator ne podliježe nikakvoj obavezi da napiše komentar koji nije klevetnički. U ozbiljnijim slučajevima poziva na ubistvo ili prijetnje smrću može biti krivično prijavljen, što obično rade sami novinari, a ne nadležni organi po službenoj dužnosti. Podaci o napadima na novinare nisu ažurirani i vode ih nevladine organizacije, pa je tako broj zabilježenih slučajeva manji od stvarnog broja napada. Za 2019. godinu udruženje „BH novinari“ navodi 56 slučajeva kršenja prava novinara, od kojih je devet slučajeva fizičkih napada i 21 prijetnja. Među njima je osam prijetnji smrću i deset slučajeva političkih pritisaka. Međutim, broj klevetničkih komentara je višestruko veći. Noviji oblik nasilja na mreži jeste organizovani napad grupe na pojedinca u cilju zastrašivanja, nanošenja štete po ugled i čast i diskreditaciju novinara. Naročitu popularnost ovakav vid djelovanja uživa među etnonacionalistima i prodesničarskim aktivistima. U Bosni i Hercegovini predvodnici su, upravo, etnonacionalističke grupe, jasno ili posredno dovođene u vezu sa nacionalnim strankama, koje koriste nepostojanje zakonske regulative kako bi opetovano distribuirali klevetničke informacije o novinarima koji istražuju sociološke devijacije, te tako kreirali atmosferu linča.

Govor mržnje: na putu ka zakonskoj regulaciji?

Identificiran je problem, koji bi mogao uskoro tek na lokalnom planu biti zakonski regulisan, a tiče se zakonske (ne)regulacije govora mržnje koji se smatra usmenim ili pisanim govorom koji se svodi na javno izazivanje ili prouzrokovanje mržnje prema određenoj skupini (ili pojedinoj osobi) zbog nekog njezinog određenja u svrhu stvaranja netrpeljivosti, razdora, diskriminacije i nasilja i/ili raspaljivanje već postojeće mržnje s time što se ona kroz javni govor mržnje razvija, jača i produbljuje. Identificirali smo, također, da aktuelni zakoni u Bosni i Hercegovini ne tretiraju govor mržnje na adekvatan način, zbog čega je ova praksa realni društveni i kulturološki problem. Skrenimo ovdje pozornost i na neke indikativne podatke. Naime, prema podacima Linije za pomoć novinarima samo od januara do juna 2021. godine BH novinari su zabilježili **35** slučajeva kršenja prava novinara i novinarki od prijetnji, online napada, pritisaka, cenzure, zabrane pristupa informacijama, tužbi za klevetu, radni sporova i drugih oblika pritisaka na rad medija. Govor mržnje i nasilje nad novinarima i novinarkama kama u online prostoru se značajno povećava i produbljuje. [Rodno zasnovano nasilje u online sveri iznosi preko 53%](#), a od toga samo dvije trećine novinarki prijavi online nasilje menadžmentu. [U posljednje tri godine preko 40% novinara/ki](#) su bili izloženi napadima ili prijetnjama, a 75% njih je to doživjelo od nekog političara ili nositelja javnih funkcija.

Međunarodni ekspert Vijeća Evrope, advokat Jonathan Price govoreći 2021. godine na seminaru o ulozi medija i novinara u prevenciji i smanjivanju govora mržnje u medijskim sadržajima, analizirao je nekoliko konkretnih primjera novinarki u svijetu koje su bile izložene govoru mržnje u različitim situacijama, sa posebnim fokusom na negativni trend povećanja rodno zasnovanog govora mržnje:

“Govor mržnje je neprijatelj slobode govora, a stare norme i vrijednosti vezano za slobodu govora će nestati, ne samo zbog toga što vlade primjenjuju neadekvatna rješenja, nego zbog jedne baražne vatre kojom se pokušava učutkati glas novinara. Postoji jedan ogroman problem vezan za govor mržnje prema novinarima, u situacijama gdje je govor mržnje usmjeren prema nekoj konkretnoj osobi. Istraživačke novinarke širom svijeta izložene su masivnim online napadima. Ono što je najvažnije je da se svi slučajevi govora mržnje moraju istražiti i procesuirati. Ukoliko do toga ne dođe, eskalacija govora mržnje može dovesti do ekstremnih situacija, čak i do smrtnih ishoda.” ([Johnatan](#)

Price, 2021)

Skupštinski zastupnik u Kantonu Sarajevo, univerzitetski profesor Damir Marjanović, dostavio je prijedlog Zakona o kažnjavanju govora mržnje, kojem je prethodio Marjanovićev nacrt o kojem su se vodile i javne rasprave. Ovim prijedlogom, ukoliko bude usvojen, bila bi uređena zabrana govora mržnje u Kantonu Sarajevo. U predloženom zakonskom rješenju, govor mržnje definira se kao korištenje govora za napad, pogrдно, uvredljivo, zastrašivajuće i uznemiravajuće izražavanje koje potiče na nasilje, mržnju i diskriminaciju. U predloženom članu trećem (3.) navodi se zabrana govora mržnje usmjerena prema grupi ljudi ili pripadniku grupe zbog rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla, boje kože, spola, spolnog opredijeljenja, seksualnog opredijeljenja, rodnog identiteta, invalidnosti ili kakvih drugih osobina.

“Tko putem novina, radija, televizije, kompjuterskog sistema ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način javno potiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema grupi ljudi ili pripadniku zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla, boje kože, spola, spolnog opredijeljenja, seksualnog opredijeljenja, rodnog identiteta, invalidnosti ili kakvih drugih osobina, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine” ([Iz predloženog zakonskog teksta Damira Marjanovića](#)).

Kad je o postojećim zakonskim rješenjima riječ, predlagač zakona na razini KS, primjećuje kako je fokus uglavnom na narodnosnoj, rasnoj ili vjerskoj mržnji, odnosno netrpeljivosti među konstitutivnim narodima, što je izuzetno mali segment zaštićenih kategorija, za razliku od stanja u zemljama Evropske unije. Nadalje se, zatim, tvrdi: “Kako je evidentno, postojeći pravni okvir (...) bazira se na ograničene kategorije koje štiti. Nacrt ovog zakona pruža mnogo širu zaštitu i na tragu je najboljih rješenja EU zemalja kada je riječ o zaštiti ranjivih kategorija. Današnje zakonodavstvo Evropske unije također prepoznaje govor mržnje kao oblik diskriminatornog ponašanja de ga kao takvog inkriminira i zabranjuje. U Povelji Evropske unije o temeljnim pravima propisana je članom 21. zabrana diskriminacije na osnovi nacionalnosti, spola, rase, boje, etničkog ili socijalnog porijekla, genetičkih obilježja, jezika, vjere ili uvjerenja, političkog ili drugog uvjerenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, vlasništva, rođenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije.” Primjena predloženog zakonskog rješenja, zapaža predlagač Marjanović,

ne zahtjeva nikakva dodatna budžetska sredstva. Na tragu ovog prijedloga, na proljeće 2021. godine zastupnik Denis Zvizdić u Parlamentu Bosne i Hercegovine, uputio je u parlamentarnu proceduru [prijedlog izmjene Krivičnog zakona BiH](#) sa ciljem proširenja kažnjavanja govora mržnje, na način da to ne bude, kao do sada, samo zbog nacionalne, rasne ili vjerska mržnje ili netrpeljivosti, već da to bude svaki oblik mržnje koji godinama kontaminira javni bosanskohercegovački prostor.

“Rupe u zakonu” na štetu novinara i novinari u BiH

Novinarke i novinari u Bosni i Hercegovini izražavaju zabrinutost zbog brojnih nesakcioniranih slučajeva online nasilja i govora mržnje, zbog čega mnogi strahuju da ekstremni pojedinci i grupe mogu “sa riječi preći na djela”, odnosno ugroziti njihove živote zbog društveno-odgovornog i angažiranog novinarskog rada. Urednica [portala Tačno.net](#) iz Mostara, Štefica Galić, za potrebe ove analize odgovorila je na nekoliko pitanja, budući da je i sama višenavratno bila izložena napadima – verbalnim i fizičkim – kao i orkestriranim hajkama na društvenim mrežama. Urednica Štefica Galić, članica Udruženja BH Novinari, na pitanje šta primjećuje kao “okidač” za orkestrirane online napade i govor mržnje, kaže kako je obično povod za to njezini nastupi u javnom prostoru prilikom kojih govori kritički o nacionalističkim politikama i vlastima, kriminalnim moćnicima u sistemu, ali i kada govori o neophodnosti suočavanja s ratnom prošlošću i zločinima počinjenim 90-ih godina na području Bosne i Hercegovine: **“Nekad bi danima trajala organizirana hajka veteranskih organizacija i ekstremnog desnara preko društvenih mreža, medija, na ulici ili u policiji a ponekad bi pojedini kriminalci iz sistema prijetili na svoj način. To me više ne izbacuje iz takta kao ranije. Vjerujem da ih najviše iritira to što sam žena koja se još drznula 'lajati' mimo zadatah 'službenih istina' još voditi portal koji je lijeva aktivistička priča u ekstremno desničarskom okruženju”**, objašnjava Galić odgovarajući na pitanja. Galić je u očima radikalnih grupa smetnja i stoga što kao pripadnica hrvatskog naroda u BiH govori, među ostalim, o zločinima hrvatskih vojnih jedinica 90-ih godina, zbog čega je označena izdajnicom. Napadi na nju nerijetko su i rodno zasnovani. Višenavratno je, oslanjajući se na pravnu državu, tražila pravdu zbog napada na nju, no njezina iskustva u pravnoj borbi su uglavnom negativna.

“Bezbroj puta sam prijavila govor mržnje i prijetnje policiji ili tužilaštvu i sve se to bi stajalo po ladicama ili se vuklo po sudovima

godinama, banaliziralo, ismijavalo i na kraju niko ne bi bio kažnjen ili bi kazne bile beznačajne i simbolične. (...) Jedino što je završilo u moju korist jest presuda ženi koja me je fizički napala, dobila je tri mjeseca uvjetno – neznatno ali ipak nešto. Mržnju šire i desničarski portali bez impressuma i bez bilo kakve odgovornosti. Neću prijaviti više ništa jer ne vjerujem da pravda postoji u ovakvom sistemu, a policiji posebno ne vjerujem jer su me i oni napadali više puta. Prijetnje koje sada dobijem sama rješavam. Objavim je na svom Facebook profilu pitajući da li zna neko tu osobu. Ljudi se odmah javljaju s informacijama i uvijek ih pronađem, prijavim poslodavcu i za nekoliko dana stiže izvinjenje i obećanje da neće više to raditi. Sigurna sam da je to efikasnije nego prijaviti policiji ili tužilaštvu koji ništa ne poduzimaju. Nekoliko sam godina i u programu zaštite Bundestaga i od tada me manje napadaju” (Štefica Galić, 2021).

“Halal Hrvat”, iskustvo prvog lica

U nesređenim uvjetima zakonske zaštite novinara i građana Bosne i Hercegovine od govora mržnje i online nacilja koje može isprovocirati čak i fizičko nasilje, stekao sam i osobno iskustvo na proljeće 2020. godine, kada sam bio izložen orkestriranoj hajci koju je evidentiralo i Vijeće Evrope na svojim platformama. Orkestrirana hajka prodesničarskih aktivista na društvenim mrežama zbog moje kritičke i sarkastične objave o neophodnosti proglašenja “fasisem free zone” u dijelu Bosne i Hercegovine, usložnila se sve do javnih poziva na nasilje. To je, nažalost, bilo i očekivano, uzmemo li u obzir činjenicu da su me prodesničarski aktivisti i aktivitkinje obilježavali halal Hrvatom, izdajnikom, personom non grata, pišući u svojim javnim objavama kako je moj otac bio, kao Hrvat, 1993. i 1994. godine zatočenik u ratnom logoru pod rukovodstvom Armije Republike Bosne i Hercegovine, čime se impliciralo moje izdajništvo hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini. Nakon prijetnji, uslijedilo je oglašavanje problema i na Platformi Vijeća Evrope za unapređenje zaštite novinarstva i sigurnosti novinara. Prijetnje su na Platformi klasificirane u grupu “Napadi na fizičku bezbjednost i integritet novinara”, te je navedeno da je izvor ovih prijetnji “nedržavni” akter.

“Reagujući na vijest o samoproglasenoj ‘korona-free zoni’ u Zapadno-

hercegovačkom Kantonu, Nikola Vučić je sarkastično postavio pitanje na svom Twitter nalogu da li će ubrzo taj kanton postati 'facism-free zona'. Nakon ovog komentara uslijedile su prijetnje i pozivi na nasilje protiv njega, uključujući izjave da bi trebao završiti "u rijeci Neretvi ili nabijen na kolac. Primio je (...) mnogobrojne druge uvredljive poruke protiv njega i njegove porodice. Vučić je od tada zatvorio svoj Twitter nalog, dok su neki mediji izvještavali o detaljima njegovog života koji ne predstavljaju javni interes." (2020.)

Ni više od godinu dana od prijave protiv muške osobe zbog poziva na nasilje i ugrožavanje života "nabijanjem na kolac i bacanjem u rijeku Neretvu", autor upućene mi poruke evidentno prijeteceg sadržaja nije sankcioniran, a pravosudni organi još nisu ni mene kao podnositelja prijave, a ni javnost izvijestili o konkretnoj tužilačkoj odluci po krivičnoj prijavi zbog ugrožavanja sigurnosti. O slučaju su izvijestili i napade, prijetnje, kao i govor mržnje, osudili: OSCE, Mreža Safe Journalists, Reporteri bez granica, te brojne javne osobe, akademski radnici i radnice. Upravni odbor Udruženja BH Novinari skrenuo je, tom prilikom, pozornost "na neprihvatljivo pokretanje medijske hajke na Nikolu Vučića, kao i političke manipulacije, činjenično neutemeljene natpise i generalizacije u vezi sa njegovim komentarom u jednom broju medija iz Hercegovine. Posebno je neprihvatljivo kršenje prava na privatnost, kao i nepotrebno izlaganje javnosti Vučićevih roditelja, posebno oca, za šta ne postoji nikakav razuman osnov niti opravdan javni interes" (BN, 2020).

Izazovi i perspektive

Kažnjivost govora mržnje u javnom prostoru, što uključuje i govor mržnje prema novinarima u Bosni i Hercegovini, neminovno je učiniti što je moguće prije ozakonjenom jer to će dugoročno doprinijeti razvoju demokratskog društva u BiH, što je svakako proces. To će, u konačnici, pojačati stepen kulture komuniciranja u javnom prostoru, što će ohrabriti i novinare u kritičkom i istraživačkom novinarskom djelovanju i osujetiti političke pritiske i politički motivirane hajke prema novinarima. Da su digitalno nasilje i govor mržnje često politički motivirani u Bosni i Hercegovini, mišljenja je i istraživačica i predavačica na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Belma Buljubašić, koja kaže kako je politička motivacija evidentna i na primjerima afere "Respiratori" tokom pandemije u BiH, kao i kroz govor mržnje usmjeren

prema novinaru Senadu Hadžifejzoviću¹, vlasniku FACE Televizije u Sarajevu. Istraživačica Buljubašić opisuje da “stranački botovi šire govor mržnje na društvenim mrežama u čemu im pomaže mnogobrojnost stranica i profila posredstvom kojih maltretiraju i linčuju novinarke i novinare” (2021). Načini na koji se to realizira u Bosni i Hercegovini u pravilu su slični: koriste se fotomontaže javnih osoba, upućuju im se gnusne uvrede i psovke, a kada se to prijavi određenom društvenom mediju najčešće se dobije odgovor da konkretni sadržaj ne krši standarde zajednice. “Izgleda da se reagira samo na otvorene psovke i prijetnje smrću, a ostalo ne prolazi zapaženo”, smatra Belma Buljubašić. I ona je mišljenja kako je zakonska regulacija neophodna, te kao problem postojećih bosanskohercegovačkih zakonskih rješenja navodi kao njihovu nejasnoću i neadekvatnu definiranost, što otvara prostor proizvoljnim tumačenjima. Kao problem, ona navodi i snažnu spregu pravosuđa i političkih aktera u Bosni i Hercegovini, što pak otvara druge brojne probleme. Neki israživači i istraživačice u Bosni i Hercegovini, poput Belme Buljubašić, zagovaraju zabranu otvorenog i slobodnog komentiranja na portalima, smatrajući da mnogi ljudi u BiH ne shvataju distinkciju između slobode govora i govora mržnje, odnosno “da sloboda govora ne znači da možeš pisati gadosti i vrijeđati druge ljude” (2021).

“Također, stanovišta sam da smo kao društvo elementarno nepismeni, a o političkoj pismenosti bespredmetno je i govoriti. Smatram, stoga, da je najbolje rješenje zabraniti mogućnost komentiranja jer se putem digitalnih medija širi nevjerovatna mržnja. To nerijetko završi prijetnjama i potencijalno je ugrožavajuće po život osobe o kojoj se komentari iznose. Tako da je humanije i jednostavnije zabraniti mogućnost komentiranja, iako će mnogi reći da je to u suprotnosti sa demokratskim principima.” (Buljubašić, 2021)

Generalna sekretarka Udruženja BH Novinari, Borka Rudić, smatra da bi urednici/e portala u Bosni i Hercegovini trebali više koristiti mogućnost moderiranja i uklanjanja komentara ispod

---

¹ U slučaju prijetnji i govora mržnje prema novinaru Senadu Hadžifejzoviću, radi se o politički motiviranim akcijama. Novinar je inzistirao u svom mediju na većoj transparentnosti rada osoba izravno povezanih sa Strankom demokratske akcije (SDA). Tužiteljstvo BiH pokrenulo je slučaj i otvorilo istragu protiv Jasmina Mulahusića, sa adresom prebivališta u Luksemburgu, zbog krivičnog djela izazivanja nacionalne, vjerske ili rasne mržnje i netrpeljivosti putem različitih publikacija na internetu, u javnom prostoru i na društvenim mrežama. Nadležne policijske agencije izvršile su provjere i prikupile informacije, a u svojstvu svjedoka i oštećenih ispitan je novinar Senad Hadžifejzović. Granična policija Bosne i Hercegovine dobila je naredbu da hitno izruči pravosudnim organima Jasmina Mulahusića ukoliko pokuša ući u Bosnu i Hercegovinu.

tekstova koji izazivaju brojne reakcije, a naročito huškanje, prijetnje i govor mržnje. To je, kako Borka Rudić kaže “njihova odgovornost i moraju više vremena posvetiti tim obavezama kao sastavnim dijelom javne uredničke odgovornosti” (2021). Ona podsjeća na presudu Evropskog suda za ljudska prava u slučaju portala Delfi AS protiv Estonije², u kojoj se navodi da je medij morao ukloniti neprimjeren komentar sa sadržajem govora mržnje, te ističe kako je nakon toga “ta obaveza za urednike i urednice u BiH postala još jasnija i neophodija” (ibidem). Generalna sekretarka Udruženja BH Novinari, nadalje, a za potrebe ove analize ističe:

“Smatram također da urednici kod nas premalo koriste mogućnost zaključavanja komentaranja ispod tekstova za koje pretpostavljaju da mogu izazvati burne reakcije sa govorom mržnje. To je i profesionalna i ljudska obaveza urednika u našem postratnom i prilično radikalnom društvu, obilježenim različitim vrstama trauma. Mediji nikada ne bi smjeli dovoditi u pitanje svoju ulogu prevencije svakog nasilja a posebno ovog u online sferi. Uz sve navedeno, važno je i unapređivati zakone, prije svih krivično zakonodavstvo i definirati govor mržnje kao krivično djelo, te što prije donijeti Zakon o transparentnosti medijskog vlasništva radi sređivanja haosa u osnivanju i djelovanju online portala u BiH, sa vrlo problematičnim vlasničkim i političkim strukturama koje stoje iza njih” (2021).

Zaključak

U odnosu na [analizu](#) koju je 2013. godine objavila Sevima Sali-Terzić o govoru mržnje komparirajući međunarodne standarde ljudskih prava sa pravnim okvirom u Bosni i Hercegovini, nije se mnogo toga promijenilo na razini zakonske regulacije. Kako je istraživačica Sali-Terzić tada zaključila, “(...) govor mržnje je i dalje, na razne načine, prisutan u bosanskohercegovačkoj društvenoj i političkoj sceni. Na žalost, jedan od glavnih problema je nespремnost da se dosljedno provodi načelo vladavine prava, odnosno da se dosljedno primjenjuju zakoni i afirmišu standardi ljudskih prava, te da se suzbija diskriminacija u svakom obliku i na svaki mogući način” (2013). Zaključno, uz neophodnu i što je moguće skoriju

---

² Estonski portal Delfi u matičnoj je zemlji osuđen za klevete objavljenje na njihovim stranicama, ali u korisničkim komentarima. Evropski sud za ljudska prava je 2013. godine donio presudu prema kojoj je Delfi odgovoran za komentare posjetilaca. Nakon suđenja Delfi je uložio žalbu Evropskom sudu za ljudska prava u nadi da će presuda biti odbačena. Međutim, taj je Sud presudio da se estonski news portal smatra odgovornim za sadržaj anonimnih i klevetničkih komentara svojih čitatelja.

zakonsku regulaciju, potrebno je nastaviti paralelno snažno edukativno djelovati i zagovarati pritom reforme obrazovnih sistema na svim razinama s akcentom na kulturu komuniciranja, razumijevanje demokratije u njezinoj pluralnosti, te poticati mlade ljude da eventualno vlastito neslaganje sa određenim sadržajem iskomuniciraju na način koji će uvažavati drugog, i koji neće biti baziran na govoru mržnje i pozivima na nasilje. To će dodatno osnažiti i novinarke i novinare u Bosni i Hercegovini da aktivnije istražuju korupciju, kršenja ljudskih prava, političke zloupotrebe i netransparentnosti različitih formata.

Ova analiza je pripremljena uz finansijsku podršku zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope. Stavovi izraženi u ovoj analizi ne predstavljaju nužno zvanične stavove bilo koje strane.